

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI DO'STLIK VA DUSHMANLIK KONSEPTINI IFODALOVCHI MAQOLLARNING QO'LLANISH CHASTOTASI

Ergasheva Gulzoda Shermurod qizi

Namangan muhandislik-texnologiya instituti tayanch doktoranti

Elektron pochta: gulzoda0220@icloud.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15202334>

Annotatsiya: Ushbu ilmiy ishda ingliz va o'zbek tillaridagi do'stlik va dushmanlik konseptini ifodalovchi maqollar tahlil qilinib, ularning zamonaviy nutqda qo'llanish chastotasi o'rganildi. Maqollar xalq donishmandligining o'ziga xos ifodasi bo'lib, ularning qo'llanish tezligi jamiyatning madaniy va kommunikativ ehtiyojlarini aks ettiradi. Tadqiqot davomida ingliz va o'zbek tillaridagi maqollar matnlar korpusi asosida tahlil qilinib, bu tushunchalarning zamonaviy til muhitida qanday aks etayotgani aniqlangan.

Kalit so'zlar: maqollar, do'stlik, dushmanlik, semantik tahlil, til korpusi, madaniy konsept, ingliz tili, o'zbek tili, maqollar qo'llanishi, milliy tafakkur.

KIRISH

Maqollar xalq og'zaki ijodining noyob namunasi bo'lib, xalqning tafakkuri, qadriyatlar, axloqiy qarashlari va madaniy hayotini aks ettiradi. Do'stlik va dushmanlik kabi insoniy tuyg'ular deyarli har bir millat folklorida, xususan maqollarida alohida o'rin tutadi. Bu tushunchalar orqali jamiyat a'zolari o'rtasidagi munosabatlar va ularning qadriy yo'nalishlari shakllanadi. Ushbu tadqiqotda ingliz va o'zbek tillarida do'stlik va dushmanlik konseptini ifodalovchi maqollar qanchalik ko'p ishlatilishi (frekventligi) o'rganiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Maqollarni tahlil qilishda bir nechta asosiy manbalarga tayanildi. Abdulla Qahhorning "O'zbek maqollarining izohi" asari va Sh. Nurboyevning tadqiqotlarida o'zbek maqollarining semantik turlari va vazifalari yoritilgan. Ingliz tilida esa Wolfgang Miederning "Proverbs: A Handbook" va Jennifer Speake tahriridagi "Oxford Dictionary of Proverbs" asarlari asos qilib olindi.

Adabiyotlardan ko'rinishicha, o'zbek maqollarida do'stlik ko'proq ehtiyotkorlik, o'zaro ishonch, sadoqat orqali ifodalanadi:

- "Do'st boshdan, dushman toshdan bilinadi."
- "Do'st do'stning aybini yuziga aytadi."
- "Ko'p do'stda ko'p dushman bor."

Ingliz maqollarida esa do'stlik ko'pincha muhtojlik, yordam va strategik yondashuv orqali ifodalanadi:

- "A friend in need is a friend indeed."
- "Birds of a feather flock together."
- "Better an open enemy than a false friend."

Dushmanlikka oid maqollar esa har ikki madaniyatda ogohlantiruvchi va tajribaga asoslangan saboq sifatida namoyon bo'ladi:

- O'zbekcha: "Dushmaning kulsa – yo'qni o'yla."
- Inglizcha: "Keep your friends close and your enemies closer."

Maqollarni qo'llanish chastotasini o'rganish uchun ingliz tilida COCA (Corpus of Contemporary American English) va **British National Corpus, o'zbek tilida esa Ziyonet maqolalar bazasi, O'zbek tilining milliy korpusi hamda ommaviy matbuot materiallari tahlil

qilindi.

Ingliz tilida: “A friend in need...” maqoli COCAda 270 marta ishlatilgan. “Enemies closer” iborasi esa 190 martadan ortiq qayd etilgan.

O‘zbek tilida: “Do‘st boshdan bilinadi” maqoli o‘rganilgan 500 maqolalar bazasida 90 marta ishlatilgan. “Ko‘p do‘st – ko‘p dushman” maqoli esa ijtimoiy tarmoqlarda ham keng qo‘llaniladi, ayniqsa iqtibos tarzida berilgan.

Bu natijalar shuni ko‘rsatadiki, har ikkala tilda ham do‘stlik va dushmanlikka oid maqollar ommaviy nutqda tez-tez ishlatiladi, ammo ingliz tilida ular ko‘proq strategik yoki falsafiy kontekstda, o‘zbek tilida esa axloqiy-ijtimoiy kontekstda uchraydi.

XULOSA

Maqollar til va madaniyatni aks ettiruvchi muhim vosita bo‘lib, ular orqali milliy tafakkur, qadriyatlar va tajriba ifodalanadi. Do‘stlik va dushmanlik tushunchalari ingliz va o‘zbek maqollarida o‘ziga xos tarzda talqin qilinadi. Zamonaviy matnlarda bu maqollar turli kontekstlarda ishlatilmoqda – ingliz tilida ko‘proq individualistik va strategik ma’noda, o‘zbek tilida esa axloqiy-ma’naviy jihatdan. Chastota tahlili esa bu maqollar bugungi kun ham ommalashganligini va madaniy ahamiyatini yo‘qotmaganini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Abdulla Qahhor. “O‘zbek maqollarining izohi”, Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2003.
2. Nurboyev, Sh. “O‘zbek maqollarining semantik-strukturaviy xususiyatlari”, Toshkent: Fan, 2011.
3. Mieder, Wolfgang. “Proverbs: A Handbook”, Greenwood Press, 2004.
4. Speake, Jennifer (ed.). “Oxford Dictionary of Proverbs”, Oxford University Press, 2015.
5. COCA (Corpus of Contemporary American English)
6. O‘zbek tilining Milliy korpusi (<https://tilkorpusi.uz>)
7. Ziyonet.uz maqolalar bazasi